



קחו מאתכם תרומה

שמות לה, ה.

נתינת צדקה בלילה - מצוה שהזמן גרמא

ידוע מה שכתוב בצוואת רבי יהודה החסיד שיש להמנע מהוצאת ממון במוצאי שבת. וכידוע גם הסיפור שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו אודות הנהגתו של אביו (כבוד קדושת אדמו"ר מהורש"ב נ"ע), שאמר לרבנית, "עקרת הבית", שלא תבקש ממנו ממון במוצאי שבת עבור הוצאות הבית במשך השבוע שלאחרי השבת (כי אם בערב שבת, או לאחרי מוצאי שבת).

זאת ועוד: בנוגע לכללות ענין הצדקה - ידוע מה שכתוב בירושלמי^[1] שכאשר אמורא נתן צדקה בלילה, היתה נגדו טענה ותרעומת שזה קשור עם השגת גבול של הצד שכנגד וכו'.

ועל פי זה – מתעוררת שאלה בנוגע לחלוקת הדולרים עתה, מכיון שנמצאים אנו בלילה, ובמוצאי שבת.

והמענה בזה: נהוג בכמה וכמה מקומות, ובפרט במדינה זו, שכאשר עורכים אסיפות למטרת "מגבית של כסף" – הנה ברובם ככולם עורכים זאת ביחד עם סעודת "מלוה מלכה", כלומר, בלילה, ובמוצאי שבת דוקא. והמדובר – אודות מגביות של צדקה שנערכות על ידי מוסדות כאלו שהעומדים בראשם יודעים אודות דברי הירושלמי, וצוואת רבי יהודה החסיד! כלומר, שזהו ענין שכבר דשו בו רבים.

ואף שאין מדברים עתה אודות ענין שכבר נעשה "בדיעבד", כי אם אודות ענין שהולכים לעשותו, באופן ד"לכתחילה", ואם כן, מהו התירוץ שכך נהגו רבים?!

[אדרבה: מצינו בגמרא² שכאשר אחד היה מהלך בדרך שעוברת בתוך שדה באמרו "דרך כבושה היא", היינו, שהוא לא היחיד שעושה זאת, אמרו לו: "לסטים שכמותך כבושה", כלומר, שמה שישנם כאלו שמתנהגים כן, אין זו הוכחה שהדבר מותר כו!].

הנה מצינו כמה ענינים שהתורה אומרת שאין לעשותם, ואף על פי כן, כאשר נָשׂוּ בו רבים, מותר לעשותם גם לכתחילה, כמבואר בתשובת הצמח-צדק הידועה בענין נישואי בת כהן, ובענין משמשות במוך כו', שבשניהם מדובר אודות ענין שהולכים לעשותו באופן דלכתחילה.

וטעם הדבר: מובן וגם פשוט שלא יתכן שינוי חס וחלילה בתורה, כי "זאת התורה לא תהא מוחלפת", לא על ידי יחיד, וגם לא על ידי רבים, אלא כאשר רואים שְׁנָשׂוּ בו רבים, הרי עובדה זו גופא מוכיחה שדבר זה התירתו התורה (כדלקמן), והנהגה זו היא על פי התורה, כי לא יתכן שרבים וגדולים וטובים יתנהגו היפך התורה.

דהנה, כאשר היחיד מתנהג היפך מה שכתוב בתורה – בודאי עושה זאת שלא ברשות, היפך הוראת התורה. אבל כאשר רואים שרבים מישראל, גדולים וטובים, צדיקים ויראי שמים, מתנהגים כן, וכך הולך הדבר ונמשך מדור לדור, ומלמעלה נותנים לדבר להימשך באופן כזה – הרי עובדה זו גופא מוכיחה שמלמעלה מסכימים לאופן הנהגה זו, ואדרבה: לכל לראש נקבע מלמעלה שעכשיו צריך להיות שינוי בהנהגה מסוימת [ולדוגמא – בענינינו: עד זמן מסויים היה צורך להזהר שלא להוציא ממון במוצאי שבת, ומזמן מסויים נשתנה הדבר], וכתוצאה מזה – התחילו להתנהג כן למטה, בפועל ממש.

כלומר, כיצד אנו יכולים לדעת מה נעשה בשמים, האם מן השמים מסכימים להנהגה מסוימת או לא – הנה הבחינה בדבר היא, כאשר רואים את מצב הדברים בעולם דלמטה... לכן כאשר רואים שרבים [לא רק יחיד, ואפילו לא מחצה על מחצה, אלא רבים דוקא, שאז ישנו הכלל ד"אחרי רבים להטות"] וגדולים וטובים (שבודאי לא יעשו היפך התורה חס וחלילה) מתנהגים באופן מסויים, הרי זו הוכחה שהנהגה זו היא על פי התורה.

ועל דרך זה בנוגע לעניינים של סכנה שִׁדְּשׁוּ בהם רבים – שעובדה זו גופא מוכיחה שעכשיו אין סכנה בדבר, מכיון שנשתנו הטְּבָעִים וכיוצא בזה. ואף שאין אנו רואים בגלוי ובמוחש את שינוי הטבע – הרי בורא האדם ומנהיגו, שהוא בורא את הטבע ואת הזמן, בודאי יודע שנשתנו הטְּבָעִים, ולכן, הניח ונתן שבענין זה ידושו בו רבים.

ויש לבאר זאת על פי דברי אדמו"ר הזקן באגרת הקודש^[3] "איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו, בעקבות משיחא, היא עבודת הצדקה, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה אין ישראל נגאלין אלא בצדקה. ולא אמרו רבותינו זכרונם לברכה תלמוד תורה שקול כנגד גמילות חסדים אלא בימיהם, שתלמוד תורה היה עיקר העבודה אצלם ועל כן היו חכמים גדולים, תנאים ואמוראים. מה שאין כן בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד וכו'".

דלכאורה, תמוה: כיצד אפשר לומר שמה שכתוב בתורה "תלמוד תורה שקול כנגד גמילות חסדים" – לא היה זה אלא בימיהם של התנאים והאמוראים, ואילו בימינו אלו נשתנה מה שכתוב בתורה!?

והביאור בזה – שאין זה שינוי בתורה חס ושלום, כי אם שינוי במצב העולם: מכיון שבעקבות משיחא "נפלה סוכת דוד וכו'", ובהכרח להעלותה כו' על ידי עבודת הצדקה (כמבואר שם) – נמצא, שזהו ענין שהזמן גרמא, ומצוה שהזמן גרמא – דוחה את לימוד התורה.

ועל דרך זה מובן בנוגע לעניינינו: מכיון שנמצאים בסוף זמן הגלות ממש, שאז העבודה שהזמן גרמא היא – עבודת הצדקה, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה אין ישראל נגאלין אלא בצדקה, לכן, על פי התורה מתבטלים כל ההגבלות בנוגע לנתינת צדקה במוצאי שבת ובלילה כו', מפני גודל חשיבות הדבר – ענין שהזמן גרמא.

וזהו גם ההסברה לפשר העובדה שמנהג זה (לערוך מגביות של צדקה במוצאי שבת) התחיל במדינה זו דוקא.

בואם של היהודים למדינה זו היה בבחינת "כי לְמַתְּנָהּ שלחני אלקים לפניכם", שהרי אף שבתחילה היה מקום לשאול "למה עשה ה' ככה", להביא יהודים ל"ארץ ציה וְעַיִף בלי מים", מקום שבו היו צריכים (בזמנים הראשונים) "אויסגעריסן ווערן" בנוגע לענייני יהדות, ואפילו בנוגע לעניינים גשמיים – הנה לאחרי ה"מהפכה" שהיתה מעבר לים, רחמנא ליצלן, נתגלה מטרת בואם של היהודים למדינה זו – כדי שירוויחו הרבה כסף, ויוכלו לסייע ולהציל את שארית הפליטה. ואין כאן המקום להאריך בזה.

ובנוגע לעניינינו: מכיון שמדינה זו מצטיינת בענין הצדקה, לכן, המנהג לעריכת מגבית צדקה (גם) במוצאי שבת [המורה על גודל ההכרה והנחיצות שבדבר, מפני היותו ענין שהזמן גרמא, כנזכר לעיל] – התחיל גם במדינה זו דוקא.

ההסברה החיצונית שבמנהג זה היא – מפני שביום ראשון בשבוע פנויים הכל מעסקיהם [מכיון שאז סגורים העסקים ב"וואָל סטריט"!]...], ולכן עורכים את מגבית הצדקה במוצאי שבת דוקא, שאז לא יחפזו המשתתפים לסיים את המסיבה כדי שיוכלו ללכת לישון (כדי לקום מוקדם בבוקר לרוץ לעסקיהם), אלא ישבו במסיבה עד שעה מאוחרת יותר, ויוכלו להתאפק לשמוע את כל הנאומים של ה"גבירים" [שכאשר מבקשים מהם כסף, מבקשים הם – הגבירים – שיניחו להם לנאום ללא הגבלות!...] , ולא לצאת באמצע... מפני כבודם כו'.

אבל ההסברה הפנימית שבדבר היא – כאמור לעיל – מכיון שבסוף זמן הגלות מודגש יותר הצורך והנחיצות דמצות הצדקה, מצוה שהזמן גרמא, כנזכר לעיל בארוכה.

קטע משיחת מוצש"ק פ' צו, ליל י"ג ניסן, בלתי מוגה
תו"מ ה'תשמ"ג ח"ג ע' 1288

- [1] שקלים פ"ה ה"ד.
- [2] עירובין נג, ב.
- [3] אגה"ק ס"ט.

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולעיני הרב גבריאל נח זוגתו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"ק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ת ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמ"ה, צבייה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה